

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ В СИСТЕМІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Нусінов В. Я.

д.е.н., професор, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Міщук Є. В.

к.е.н., доцент, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються новою хвилею кризових явищ та, яка наслідок, цілою низкою чинників, що негативно відображаються на інвестиційній привабливості та інвестиційному потенціалі вітчизняних підприємств, важливим є дослідження бізнес-процесів не з погляду технічної регламентації, а з позиції забезпечення інвестиційної безпеки підприємства – об'єкта інвестування, інвестора та їх стейкхолдерів.

Дослідженням бізнес-процесів підприємства присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів: Хаммера М., Чампі Д., Ойхмана Е.Г., Шеєра А., Брімсона Д., Андерсена Б., Робсона М., Уллаха Ф., Єліферова В.Г., Рєпіна В.В., Криворучко О.Н., Кондратьєва В.В., Тельнов Ю.Ф. та інших. Питання щодо визначення, оцінювання та управління інвестиційною безпекою досліджували багато науковців, зокрема Білорус О., Власюк О., Геєць В., Губський Б., Жаліло Я., Кириленко В., Мунтіян В., Пастернак-Таранушенко Г., Пирожков С., Сухоруков А. та інші. Водночас мало дослідженими залишилися питання, які акумулювали дослідження менеджменту інвестиційної безпеки та системи бізнес-процесів підприємства.

Мета поданої роботи полягає в дослідженні питань управління інвестиційною безпекою в системі бізнес-процесів підприємства.

Аналіз наукової літератури показав, що найчастіше під бізнес-процесом розуміють:

- структуровану послідовність дій по виконанню відповідного виду діяльності на всіх етапах життєвого циклу предмета діяльності [1];
- сукупність різних видів діяльності, в межах якої на вході використовується один або декілька ресурсів, а в результаті цієї діяльності на виході створюється продукт, що має цінність для споживача [2].

На основі узагальнення літературних джерел, вважаємо, що бізнес-процес доцільно характеризувати з позиції сукупності різних видів діяльності підприємства по досягненню поставленої цілі від її формулювання до контролю за результатом. У межах даного дослідження результатом виступає забезпечення належного рівня інвестиційної безпеки.

Вважаємо за доцільне підтримати класичний підхід до класифікації бізнес-процесів, згідно якого їх поділяють таким чином [3]:

- основні бізнес-процеси, які утворюють додану вартість продукту (послуги); створюють продукт (послуги), що представляє цінність для клієнта;

формують такий результат, такі споживчі якості, за які клієнт готовий платити гроші, сфокусовані на отриманні прибутку;

- допоміжні бізнес-процеси, що направлені на надання необхідних внутрішніх продуктів, внутрішніх послуг для напрямів бізнесу; забезпечують функціонування інфраструктури компанії;

- бізнес-процеси розвитку, націлені на отримання прибутку в довгостроковій перспективі; забезпечують не організацію поточної діяльності, а розвиток або вдосконалення діяльності компанії в перспективі;

- процеси управління, що націлені на управління всіма трьома попередніми групами.

У ході забезпечення інвестиційної безпеки, на наш погляд, повинні брати участь бізнес-процеси усіх вищенаведених груп.

З метою конкретизації цього твердження доцільно спочатку визначитися з дефініцією поняття «інвестиційна безпека», яка не знайшла однозначного відображення у наукових джерелах. Найпершим при цьому є визначення загроз інвестиційній безпеці.

Загрози безпеці визначають як дію дестабілізуючих природних факторів і/або суб'єктивних, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією та порушенням законів і норм, що може спричинити потенційні або реальні втрати для організації [4, с.16], а в роботі [5, с.41] загрози безпеці розглядаються як наявність таких потенційних або реальних умов, факторів чи дій фізичних та юридичних осіб, що порушують нормальний фінансово-економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності і здатні заподіяти великої шкоди аж до припинення його діяльності. У цілому, в науковій літературі існує безліч тлумачень загроз економічній безпеці, які, з певною часткою умовності, можна перенести і на загрози інвестиційній безпеці. При цьому мають бути розглянуті як внутрішні загрози, так і зовнішні.

До зовнішніх загроз інвестиційній безпеці підприємства можна віднести такі:

- неготовність контрагентів забезпечити необхідний рівень виконання договірних зобов'язань;
- виникнення занадто великої кількості посередницьких фірм;
- стан фондових ринків,
- умови зовнішнього та внутрішнього ринків;
- наявність монополізму в усіх сферах економіки;
- стан банківської системи,
- нестабільність вітчизняної валюти,
- відсоткова політика, що встановилися в країні,
- мінливість законодавства, недосконалість податкового законодавства й тарифної політики;
- політична нестабільність у країні;
- ослаблення й одночасно надмірне державне регулювання в галузях економіки.
- інші.

До внутрішніх загроз інвестиційній безпеці підприємства можна віднести дуже велику кількість небезпек, зокрема:

- загрози щодо технологічного рівня виробництва,
- ступінь зносу основних виробничих фондів,
- характер амортизаційної політики підприємства,
- нераціональна фінансово-кредитна політика підприємства,
- недостатня величина фінансових ресурсів для фінансування економічно й соціально важливих інвестиційних проектів підприємства,
- інші.

У роботі [6, с.137] зазначається, що при використанні поняття інвестиційної безпеки, яке застосовується в діагностиці функціонування суб'єкта господарювання, а зокрема в питаннях антикризового управління, визначення показників є порівняно простим моментом; інвестиційна діяльність є складовою (окрім фінансової та операційної) загального економічного функціонування підприємства чи організації, яку можна охарактеризувати за рахунок показників ефективності інвестицій (чиста приведена вартість, внутрішня норма дохідності) або на основі інформації про грошові потоки (індекс дохідності, індекс прибутковості та період окупності інвестицій).

Вищенаведене дозволяє зробити висновки, що до загроз інвестиційній безпеці слід віднести загрози рівню ефективності інвестицій та загрози грошовим потокам від інвестування.

На увагу заслуговують наукові положення, викладені авторкою робіт [7; 8], яка за результатами аналізу існуючих класифікацій загроз зробила висновок, що вони ототожнюють загрози підприємству та його власникам. Науковець запропонувала враховувати комплексні економічні загрози підприємству та їх власникам, виокремивши економічні загрози активам підприємства, які призводять до його матеріальних або фінансових втрат, та безпосередньо економічні загрози власникам цього підприємства, якими є цілеспрямовані дії третіх осіб, спрямовані на відбирання корпоративних прав; загрози активам підприємства запропоновано розглядати в розрізі загроз діяльності підприємства (що уповільнюють або унеможливають виконання ним своїх зобов'язань) і загроз його власності (що призводять до втрати активів) [7; 8].

Сучасне розуміння інвестиційної безпеки підприємства як економічної безпеки в процесі здійснення інвестиційних проектів, на наш погляд є досить вузьким. Однак науковці, в роботах яких має місце зазначений підхід, наприклад [9, 10], розглядають економічну безпеку інвестиційного проекту як міру узгодження економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційного проекту із суб'єктами зовнішнього середовища проекту, за якої в умовах загроз інвестиційний проект в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності підприємства, здійсненню виробничо-господарської діяльності в нормальному режимі [9, 10].

Із цього трактування видно, що інвестиційна безпека самого підприємства пов'язана із «суб'єктами зовнішнього середовища проекту». Це є очевидним,

різні аспекти такої взаємодії певною мірою висвітлено в існуючих наукових роботах. Проте найбільшу увагу при цьому науковці приділяють загрозам та ризикам інвесторів.

Досить детально поняття інвестиційної безпеки розглянуто авторами робіт [11, 12]. У роботі [12], інвестиційну безпеку поділяють на такі складові:

1) безпека фінансових інвестицій: безпечне розміщення коштів на ринках цінних паперів; безпечне розміщення коштів на валютних ринках та ринках дорогоцінних металів; безпечне розміщення коштів на депозитних рахунках; забезпечення необхідного рівня економічної ефективності фінансових інвестицій.

При розміщенні коштів на ринках цінних паперів автори розглядають ризики інвестора: ризик банкрутства (неплатоспроможності) емітента цінних паперів, ризик зниження доходності цінних паперів, ризик зниження курсової вартості цінних паперів [11, с.91].

Далі, автори тієї ж роботи переходять до огляду ризиків суб'єктів господарювання при розміщенні коштів на валютних ринках і ринках дорогоцінних металів: ризик зниження курсів валют, в які вкладено кошти, та ризик зниження вартості дорогоцінних металів.

При аналізі безпеки розміщення коштів на депозитних рахунках розглядається схильність банку до неплатоспроможності [11, с.92].

2) безпека реальних інвестицій: безпека інвестицій, направлених у власну діяльність; безпека інвестицій, направлених у зовнішні умови; забезпечення необхідного рівня економічної ефективності реальних інвестицій [11, с.93].

У монографії [11] зазначається, що при здійсненні інвестицій, направлених у власну діяльність, суб'єкт господарювання найчастіше стикається з ризиком неотримання прибутку від вкладених коштів та ризиком власної неплатоспроможності. При здійсненні інвестицій, направлених за межі підприємства, суб'єкт господарювання найчастіше стикається з такими ж видами ризиків, як і при здійсненні інвестицій, направлених у власну діяльність [11, с.93]. На наш погляд, такий поділ інвестицій зумовлює необхідність у розмежуванні та окремому розгляді зміни інвестиційної безпеки у двох ситуаціях:

– коли підприємство - об'єкт інвестування інвестує само в себе, тобто у власну діяльність;

– коли підприємство - об'єкт інвестування здійснює інвестиції спрямовані за його межі, в інші об'єкти.

Таким чином, проведений нами огляд літературних джерел дозволяє зробити висновок, що науковці досліджують питання ризиків та загроз не тільки самого підприємства, але й його контрагентів при здійсненні інвестування. Проте цього не достатньо. Крім того, як видно з наведеної в якості приладу монографії [11] навіть аналіз ризиків і загроз з точки зору підприємства та його інвестора носять неупорядкований характер. У зв'язку з цим пропонуємо наступне:

1) необхідно системно та комплексно підійти до питання інвестиційної

безпеки інвестора, що потребує додаткових досліджень, які виходять за межі простого визначення ризиків і загроз.

Розглядаючи процес інвестування доцільно окремо визначати інвестиційну безпеку підприємства – об'єкта такого інвестування та інвестиційну безпеку інвестора.

2) у підприємства – об'єкта інвестування окрім інвестора є й інші контрагенти, які теж відчуватимуть вплив та наслідки інвестиційної діяльності на підприємстві.

3) у інвестора також є контрагенти, окремі показники діяльності яких або ж уся їх подальша діяльність залежатиме від здійснюваного цим інвестором інвестування.

Отже, процес інвестування здійснює вплив на інвестиційну безпеку інвестора та інвестиційну безпеку підприємства - об'єкта інвестування, що у свою чергу, викликає зміни в інвестиційній безпеці їх контрагентів.

Слід звернути увагу, що такий зв'язок може бути оберненим і мати зворотні наслідки. Наприклад, інвестування викликало зміни в інвестиційній безпеці контрагентів і ці зміни вплинули на діяльність підприємства – об'єкта інвестування або (та) інвестора.

Стосовно визначення контрагентів, відмітимо, що необхідно звернути увагу на сучасні теорії стейкхолдерів.

Відомо, що в процесі свого функціонування підприємство задовольняє потреби зацікавлених у його діяльності стейкхолдерів, до яких належать власники підприємства, інвестори, топ-менеджери, персонал, клієнтур, постачальники, держава, громадськість та інші. Підприємство взаємодіє зі зв'язаними з ним групами, що здійснюють внесок у підприємство, одержують від нього компенсацію (у різній формі) і тому знаходяться з ним у відносинах взаємозалежності.

Особливий інтерес, на наш погляд, викликають роботи [13–15], в яких обґрунтовано, що всі ризики і загрози, які впливають на фінансову безпеку підприємства, залежать від фінансових інтересів стейкхолдерів. При цьому в роботі [14] сформовано підхід до стейкхолдерів не просто як до груп впливу на діяльність підприємства через систему власних інтересів, а одночасно і як постачальників ресурсів для підтримання діяльності компанії та реалізації корпоративних стратегій.

Автори роботи [13] відмічають також, що з одного боку, стейкхолдери забезпечують підприємство унікальними ресурсами, а з іншого – розділяють ризики разом з інвесторами та власниками у процесі того, як підприємство використовує ці ресурси і пріоритетним є розвиток класифікацій та підходів, заснованих на кінцевих фінансових інтересах стейкхолдерів. При цьому оптимізація фінансових потоків стейкхолдерів як постачальників ресурсів, з метою мінімізації ризиків та конфліктів автори [13] вбачають у процесі реалізації механізму корпоративної соціальної відповідальності.

Варто зробити доповнення та уточнення до наведеного вище. Дійсно, стейкхолдери розділяють ризики разом із власниками підприємства,

інвесторами та самим підприємством, але в процесі інвестиційної діяльності це впливає на рівень інвестиційної безпеки усіх перелічених суб'єктів, у тому числі і на кінцеві фінансові результати стейкхолдерів, а також на зміну рівня їх інвестиційної безпеки. Очевидно, що зміна рівня інвестиційної безпеки інвестора, підприємства та їх стейкхолдерів впливає на фінансово-економічні результати діяльності усіх перелічених суб'єктів та у кінцевому підсумку може привести до зміни їх фінансово-економічного стану. Тому мінімізацію інвестиційних та інших ризиків і загроз інвестиційній безпеці слід здійснювати за допомогою більш широкого кола механізмів, що виходять за межі корпоративної соціальної відповідальності.

О. Ляшенко відмічає, що управління економічною безпекою підприємства зачіпає інтереси різних зацікавлених груп, які пов'язані з його функціонуванням [15]. Переводячи це у площину даного дослідження наголосимо, що процес інвестування здійснює вплив на рівень інвестиційної безпеки стейкхолдерів через зміну ряду показників, зокрема: у власників – вартість акцій, дивіденди; у працівників – заробітна плата, премії, соціальний пакет, створення робочих місць, умови роботи; у банків та інших інвесторів – платоспроможність, фінансові результати тощо; у покупців – якість продукції, рівень сервісного обслуговування тощо; у постачальників – платоспроможність тощо.

Автори роботи [16] класифікують стейкхолдерів на основі рівня їх зацікавленості у дотриманні фінансової безпеки підприємства, розглядаючи визначальні чинники їх впливу через стейкхолдерів базового рівня корпоративної соціальної відповідальності, які приймають безпосередню участь у процесі створення додаткової вартості та мають найвищий рівень зацікавленості у забезпеченні фінансової безпеки підприємства.

З огляду на це, доцільно виокремити також і групи стейкхолдерів окремо підприємства – об'єкта інвестування, поділені за рівнем впливу процесу інвестування на їх інвестиційну безпеку та окремо стейкхолдерів інвестора, поділені на групи за аналогічним принципом.

Автори роботи [17] при побудові багаторівневої класифікації економічних загроз стейкхолдерам з урахуванням їх належності до підприємства та згідно якої вони поділяються на загрози внутрішнім стейкхолдерам (працівникам і менеджерам різних рівнів) та зовнішнім (державі, акціонерам, кредиторам, інвесторам, дебіторам тощо). Зовнішні стейкхолдери, своєю чергою, можуть поділятися за рівнями віддаленості від самого підприємства, а саме зовнішні стейкхолдери першого рівня: акціонери, дебітори, кредитори тощо; другого рівня: власники зовнішніх стейкхолдерів першого рівня; третього рівня: власники зовнішніх стейкхолдерів другого рівня [17].

На основі узагальнення сучасних поглядів на змістовне наповнення поняття «інвестиційна безпека», можна виділити такі групи:

- інвестиційна безпека підприємства як рівень захищеності його інвестицій;
- інвестиційна безпека підприємства в контексті використання ресурсів;
- інвестиційна безпека підприємства як узгодження або вирішення

суперечностей.

Зокрема, інвестиційну безпеку суб'єкта господарювання пов'язують з ефективністю інвестицій, пропонуючи її оцінювати за допомогою чистої приведеної вартості інвестицій, внутрішньої норми дохідності інвестицій або на основі інформації про грошові потоки (індекс дохідності, індекс прибутковості та період окупності інвестицій) [6]. Автор [18], проаналізувавши визначення поняття «інвестиційна безпека» показує, що більшість з них не відповідають узагальненому поняттю «безпека», під яким розуміється стан захищеності об'єкта від певних загроз. Тому ним пропонується під інвестиційною безпекою розуміти такий стан захищеності інвестицій від внутрішніх і зовнішніх загроз, який запобігає їх втратам та зменшенню реальних грошових потоків у обсягах і строках в умовах допустимого рівня ризикованості [18].

Не погоджуючись з таким підходом відмітимо, що поняття «інвестиційна безпека» є більш глибоким, ніж «захищеність інвестицій». Наведений підхід не характеризує повною мірою усі економічні процеси, які відбуваються під час інвестування на підприємстві та з його контрагентами та впливають на зміну їх інвестиційної безпеки.

До другої групи віднесемо погляди на інвестиційну безпеку підприємства в контексті використання ресурсів. Зокрема, в роботі [19, с.184] інвестиційна безпека підприємства – це стан ефективного використання його ресурсів та ринкових можливостей для запобігання погроз зовнішнього та внутрішнього середовища, які виникають в процесі інвестиційної діяльності підприємства, що сприяє його стійкому розвитку. Автором праці [9, с.294] термін «інвестиційна безпека на мікрорівні» порівняно з попереднім доповнено і подано як процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економічна стратегія розвитку підприємства здатна зберігати і підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку та економічної стабільності, і як результат, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення. Це визначення дублює ті, що подані в працях [21; 22], але замість «держави» те саме тлумачення застосовано для підприємства. З таким підходом ми також не погоджуємося, вважаючи, що інвестування є достатньо складним процесом, а інвестиційну безпеку підприємства не можна обмежувати рівнем ефективності використання ресурсів. Слід відмітити, що в науковій літературі вбачають відмінність також у тому, що інвестиційна безпека підприємства в одному випадку трактується як стан, а в іншому – як процес. Автор праці [20] поєднав обидва підходи відмітивши, що інвестиційна безпека – це і стан, і процес: з одного боку, вона характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економічній політиці суб'єкта господарювання, а з іншого – визначає процес та напрями ефективного їх використання.

Дійсно, використовуючи класичний погляд на безпеку як стан захищеності, вважаємо, що інвестиційну безпеку підприємству слід розглядати як стан захищеності, але не інвестицій чи інших ресурсів, а безпосередньо

підприємства, інвестора, їх стейкхолдерів, а досягнення такого стану – це неперервний процес.

Вірно відмічено в праці [23, с.77], що суть інвестиційної безпеки полягає в тому, що створюється єдиний механізм, який, з одного боку, постійно залучає гроші, а з іншого боку, забезпечує постійний відбір, підготовку і реалізацію нових інвестиційних проектів та забезпечує мінімізацію ризиків від їх реалізації. Однак не вірним, на наш погляд, є повне ототожнення інвестиційної безпеки з безпекою інвестиційних проектів. Прикладом такого підходу є робота [23], в якій зазначається, що в умовах, коли інвестиційна діяльність представлена одним інвестиційним проектом інвестиційна безпека проекту та інвестиційної діяльності співпадають; коли підприємство за одним напрямком бізнесу здійснює паралельно декілька проектів постає проблема визначення інтегрального рівня інвестиційної безпеки встановлення внеску кожного проекту в скарбницю інвестиційної безпеки.

Наступною класифікаційною ознакою підходів до трактування інвестиційної безпеки підприємства є узгодження або вирішення суперечностей. У роботах [24, с.188; 31-33] розглядається механізм реалізації інвестиційної безпеки, що гарантує єдність у системі економічних інтересів у інвестиційній сфері та вирішення суперечностей, що між ними виникають.

У роботі [26, с. 29] механізм інвестиційної безпеки розглядається через інвестиційне забезпечення економічної безпеки і виступає комплексною діяльністю, що знаходить свій вираз у побудові системи взаємозв'язків і залежностей між динамікою інвестиційних процесів і станом безпеки будь-якої соціально-економічної системи.

Автори робіт [9, с.294; 42] під інвестиційною безпекою підприємства розуміють міру узгодження довгострокових економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності з суб'єктами (впливом) зовнішнього середовища, за якої в умовах загроз підприємство в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності. Дане тлумачення інвестиційної безпеки підприємства, на нашу думку, лише частково розкриває її зміст.

Поза увагою авторів залишилося те, що через можливість негативного впливу на інвестиційну безпеку та діяльність не тільки підприємства - об'єкта інвестування, але і інвестора та їх стейкхолдерів (суб'єктів зовнішнього середовища) інвестиційний проект може бути відхилений.

До недоліків визначення також слід віднести використання тільки довгострокового періоду та неконкретного поняття «збитки великого масштабу», урахуваючи те, що інвестиції можуть бути і поточними, а недоотримання очікуваної суми відсотків (навіть не прибутку) у певних випадках може привести до катастрофічних наслідків.

Окрім наведеного, автор [9] відмічає, що інвестиційна безпека підприємства – це економічна безпека в процесі здійснення інвестиційних проектів, а економічна безпека інвестиційного проекту – це міра узгодження

економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційного проекту із суб'єктами зовнішнього середовища проекту, за якої в умовах загроз інвестиційний проект в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності підприємства, здійсненню виробничо-господарської діяльності в нормальному режимі [9, с.294].

Варто погодитися з автором праці [28, с. 162-163] у частині того, що залучення додаткового капіталу у вигляді інвестиційних потоків є достатньо ризикованим процесом як для інвестора, так і для підприємства-реципієнта. Однак окрім них, ризики від інвестування несуть також і їх економічні контрагенти: постачальники, торговельні і збутові посередники, споживачі тощо.

Ураховуючи те, що, як зазначається у науковій літературі, цілями інвестиційної політики на мікрорівні є максимізація прибутку підприємства – об'єкта інвестування; максимізація добробуту акціонерів; максимізація вартості акції; максимізація обсягів виробництва з урахуванням попиту; мінімізація витрат, пов'язаних зі здійсненням інвестиційного проекту і його успішним використанням; максимізація завершального стану інвестора; побудова політики і практичної діяльності так, щоб збільшувалося суспільне надбання та інші, необхідно визначати інвестиційну безпеку у розрізі підприємства – об'єкта інвестування, його акціонерів та інших стейкхолдерів, інвестора та його стейкхолдерів.

Ми вважаємо, що інвестиційну безпеку підприємства доцільно розглядати як процес забезпечення безпечного інвестування в реально існуючих умовах господарювання для досягнення поставлених ним цілей. При цьому до поставлених цілей слід відносити не тільки збільшення прибутку (доходу) або досягнення певного соціального ефекту, але й інші, у тому числі досягнення заданого рівня економічної безпеки підприємства. Зауважимо, що відносно до промислових підприємств інвестиційну безпеку слід розглядати в контексті забезпечення безпеки реального інвестування, яке передбачає підтримання діючих потужностей, створення нових матеріальних об'єктів і приріст реального капіталу.

Пропонуємо інвестиційну безпеку розглядати у розрізі трьох складових:

- інвестиційну безпеку підприємства – відносно досягнення поставлених цілей інвестування;
- інвестиційну безпеку інвесторів – відносно інвестиційного доходу у вигляді готівкових дивідендів або капіталізованого доходу;
- інвестиційну безпеку стейкхолдерів – відносно досягнення цілей і інтересів стейкхолдерів.

Інвестиційна безпека підприємства характеризує ефективність використання інвестицій з точки зору досягнення ним поставлених цілей (отримання прибутку, соціального ефекту або бажаного рівня економічної безпеки) та зміну рівня фінансово-економічного стану після реалізації інвестиційного проекту.

Інвестиційна безпека інвесторів характеризується високим ступенем їх захищеності від можливості втрати інвестованих коштів та недоотримання запланованого інвестиційного доходу. Відмітимо, що ступінь інформованості інвесторів, які мають справу з не досить ефективним ринком, що, з одного боку, дає можливість отримувати надприбутки інсайдерам, а, з іншого, робить більш-менш коректне прогнозування неможливим. Більшість торговців на вітчизняному фондовому ринку не в змозі визначити інвестиційну вартість акцій або внаслідок відсутності необхідної інформації, або внаслідок невідповідності персоналу до подібного аналізу.

Інвестиційна безпека підприємства залежить від того, яким чином індивідуальні інвестори бажають отримувати інвестиційний дохід: у вигляді готівкових дивідендів або капіталізованого доходу, при цьому прибічники першого варіанту зменшують ліквідність підприємства. Разом з цим, при невиконанні підприємством своїх інвестиційних зобов'язань, які в існуючих класифікаціях ідентифікуються як загрози діяльності, можуть переходити в процес втрати інвестованих коштів, тобто в загрози інвесторам.

У зв'язку з цим варто погодитися з тим, що розділення загроз є досить умовним [7; 8] і доцільно урахувати властивість загроз переходити з одного виду до іншого: загрози інвестиційній безпеці підприємства, досягнувши свого критичного значення, загрожують його інвесторам й навпаки.

Ураховуючи, що кінцевою метою виконання бізнес-процесів підприємства є формування доданої вартості (споживчої цінності) вихідної продукції, то при управлінні інвестиційною безпекою слід розглядати поняття її вартості та цінності.

У цьому контексті варто відмітити наукові напрацювання автора праці [29]. Конкретизуючи їх у межах даного дослідження відмітимо наступне.

Вартість інвестиційної безпеки може містити кілька груп витрат витрат:

– витрати інвестиційної безпеки – це витрати, пов'язані з підтримкою та управлінням інвестиційною безпекою підприємства;

– витрати інвестиційної небезпеки – це витрати, які несуть підприємство, інвестори та стейкхолдери у разі недостатньої інвестиційної безпеки. Прикладом таких витрат є витрати, пов'язані з нещасними випадками на виробництві, штрафами, зниженням продуктивності праці, простоями тощо.

При цьому вартість інвестиційної безпеки може спиратися на такі пункти:

- 1) покриття витрат на проведення відповідних заходів;
- 2) реалізація запланованої кількості заходів у намічені строки;
- 3) оптимізація прибутку, необхідного для подальшого розвитку підприємства та удосконалення його діяльності, з урахуванням попередніх двох пунктів [29].

Цінність інвестиційної безпеки можна охарактеризувати як сукупність економічних вигід, отримані в результаті ефективного управління інвестиційною безпекою [29]. До таких вигід можна віднести не тільки прибутковість та покращення фінансового стану підприємства, але й зростання його вартості, досягнення конкурентних переваг тощо.

Управління інвестиційною безпекою є неможливим без функціонування всіх існуючих бізнес-процесів. Відсутність одного бізнес-процесу чи його неефективність неминуче впливають як на ефективність інших, так і на результативність всього підприємства. Ступінь залежності між бізнес-процесами можна виміряти через кореляцію показника вартості інвестиційної безпеки та процесу, який приймає участь у цьому. Застосування даного принципу на практиці суттєво підвищує ефективність управління інвестиційною безпекою, адже розуміння послідовності і взаємовпливу дає змогу реалістично планувати, ефективніше організовувати її складові, а також здійснювати контроль та регулювати виявлені відхилення. Дослідження ролі і значення окремого бізнес-процесу чи бізнес-процедури без визначення взаємозалежності процесів в економічній системі підприємства не має жодної перспективи, оскільки додану вартість (споживчу цінність) створює вся система бізнес-процесів.

При декомпозиції бізнес-процесів за певними критеріями розкривається їх функціональне призначення та роль у формуванні вартості інвестиційної безпеки. Кожен бізнес-процес виконується у відповідності до визначеної цілі, досягнення якої (якісно та кількісно) в сукупності дає бажане та заплановане значення «виходу» бізнес-процесів.

Згідно визначення М. Портера кожен бізнес-процес має початок та кінець, які визначаються затратами організаційних ресурсів («вхід») та «формуванням споживчої цінності» («вихід»). До організаційних ресурсів управління інвестиційною безпекою слід віднести матеріальні, людські, інтелектуальні, інформаційні, фінансові тощо.

Використання організаційних ресурсів та виконання бізнес-процесів для створення доданої вартості з метою досягнення цілей підприємства потребує управління, яке в практичному аспекті означає наявність менеджера, що має владу і повноваження змінювати конфігурацію процесу та затрачувані на його виконання ресурси, а також відповідає за його результативність і ефективність.

Використовуючи базові уявлення про бізнес-процеси на підприємстві, адаптуємо їх до завдань даного дослідження при визначенні тих з них, які безпосередньо беруть участь при управлінні інвестиційною безпекою. Зокрема, при досягненні інвестиційної безпеки одним із ключових є бізнес-процес планування виробництва та реалізації продукції. Він складається з: балансу виробничих потужностей, балансу сировини та матеріалів; виробництва продукції в натуральних показниках; виробництва продукції у вартісних показниках; планування реалізації продукції з метою визначення планового прибутку; планування підвищення якості.

Не менш важливим є бізнес-процес, пов'язаний з укладанням, виконанням та обліком договорів і контрактів, який, як відомо, складається з:

- укладання договорів (конкретних та рамочних), пов'язаних у першу чергу, з постачанням та збутом,
- обліку розрахунків по договорах, у тому числі векселями та цінними паперами,

– конкретизації рамочних договорів шляхом періодичного укладання додаткових угод, погодження існуючих, уточнення взаємовідносин сторін на певний період,

– формування календарних планів руху товарів, послуг та платежів,

– розрахунку штрафів за порушення умов та термінів відвантаження або сплати,

– формування наряд-замовлення на відвантаження товарів на внутрішній ринок і на експорт,

– організації транспортування і формування платіжних документів. При цьому виконується розрахунок витрат у одиницях рухомого складу та транспортних засобів, формуються рахунки на доплату за товари/послуги по транспортуванню. Можливе відвантаження товарів залізничним та автомобільним транспортом з формуванням супровідних документів. При цьому визначають пріоритети відвантажень, формують розпорядження на відвантаження, рознарядки, накладні на відпуску;

– формування звітності та проведення остаточних розрахунків. На цьому етапі, на основі товарно-супроводжувальних документів, здійснюється облік виконання наряд-замовлень, формуються платіжні документи для оплати послуг по транспортуванню, контролюється дебіторська та кредиторська заборгованості, аналізується стан взаєморозрахунків. Для цього використовуються акти перевірки взаєморозрахунків, у яких зафіксовано обсяг відвантажених товарів та витрати на транспортування у вартісному виразі суми платежів, суми наданих послуг, наявності заборгованості.

Бізнес-процес «Управління договорами» при управлінні інвестиційною безпекою включає наступні типові бізнес-процеси:

1) на довгостроковий період укладається договір, в якому визначаються умови відвантаження та сплати, а також узагальнена специфікація;

2) на підставі умов договору можливі формування погодження, уточнюючі взаємовідношення сторін;

3) на основі договору чи угоди формується календарний план;

4) на підставі календарного плану поставок чи безпосередньо за договором (погодження) формуються розрахунки (документи-підстави) на розрахунок;

5) за розрахунком формуються накладні на відвантаження;

6) за накладними формуються складські ордера;

7) проводиться розрахунок за замовлення;

8) проводиться рознесення платежів по рахунках.

Бізнес-процес управління постачанням передбачає операції по роботі з конкретними документами на придбання сировини, матеріалів та інших матеріальних цінностей. Оперує з об'єктами: договори, рахунок-фактури, накладні, партії, продукція, упаковка, довіреності.

До особливостей бізнес-процесу «Управління збутом» при забезпеченні інвестиційної безпеки слід віднести наступні:

1) врахування типу податкового обкладання при оформленні документів;

2) формування документів у валютному еквіваленті; можливість коригування курсу валют безпосередньо у процесі формування документу;

3) автоматичне формування номера документу на продаж з можливістю його коригування користувачем;

4) автоматичне резервування готової продукції по підприємству, складу в розрізі збереження при виписці рахунок-фактури споживачу, гнучке управління резервом;

5) можливість ведення продажу набору товарів;

6) гнучка зміна цін шляхом оперативного коригування прайс-листів;

7) динамічний контроль наявності товару на складі при виписці рахунок-фактури; можливість оформлювати рахунок для не виготовленої продукції (варіант передоплати);

8) автоматичне формування накладних по виписаному документу-підставі; управління вибором складу, з якого повинне відбутися відвантаження продукції; контроль повторних спроб оформити накладну на відвантаження по виконаному документу-підставі;

9) ведення накладних для обліку ПДВ (податку на додану вартість);

10) введення товарно-транспортної інформації у документи на відвантаження продукції;

11) зв'язок з електронними терезами і автоматичне перенесення результату зважування у накладні на відвантаження;

12) облік повернень продукції за рекламацією;

13) можливість автоматично призводити списання товару при оформленні накладної на його відпуску;

14) автоматичне формування витратних складських ордерів по групі накладних;

15) формування груп рахунків для контрагентів, які знаходяться на абонентному обслуговуванні;

16) прогнозування обсягу закупок та формування заявок на дефіцит.

Бізнес процес «Розрахунки з постачальниками та споживачами» призначений для контролю за черговістю розрахунків з постачальниками та споживачами по виконуваним документам-підставам. Функції бізнес-процесу можна розділити на наступні групи:

1) контроль взаєморозрахунків; створення актів взаєморозрахунків та договорів поступки боргу (цесії);

2) розрахунок штрафних санкцій;

3) введення рахунків-фактур для обліку ПДВ;

4) запровадження планів закупок та реалізації;

5) облік заборгованості, контроль взаєморозрахунків за допомогою звітів.

Таким чином, перелік бізнес-процесів можна продовжувати. Як уже зазначалося, інвестиційна безпека є складним комплексним поняттям, на формування якого здійснюють вплив практично усі бізнес-процеси підприємства. При цьому одним із ключових компонентів при управлінні нею, є контроль за її рівнем. Для цього необхідно визначитися з критеріями та

показниками оцінювання рівня інвестиційної безпеки.

Автор роботи [30] розглядає інвестиційну ефективність – перевищення приведених надходжень грошових коштів над приведеними відтоками грошових коштів, отримане в результаті залучення додаткових інвестицій. При цьому науковець зробив узагальнення, співставляючи показники оцінки інвестиційної діяльності з суб'єктами оцінки (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація показників економічної ефективності інвестиційної діяльності підприємства [30]

Суб'єкти оцінки \ Об'єкти оцінки	Інвестиційна діяльність
З точки зору менеджерів	EVA– економічна додана вартість, NPV з урахуванням усіх витрат
З точки зору інвесторів	TSR – загальна акціонерна віддача, NPV без урахування дивідендів
З точки зору працівників	NPV без урахування зарплати
З точки зору кредиторів	NPV без урахування відсотків по кредитах
З точки зору держави	NPV без урахування податків

Даний підхід цікавий з точки зору поєднання об'єктів і суб'єктів оцінки ефективності інвестиційної діяльності. Пропонуємо аналогічний підхід застосувати для оцінювання інвестиційної безпеки підприємства – об'єкта інвестування, інвестора та їх стейкхолдерів, для яких будуть різними критерії та показники інвестиційної безпеки. При цьому, на наш погляд, найбільш придатним для такого оцінювання є показник економічної доданої вартості (EVA), який характеризується величинами чистого прибутку, сукупного обсягу джерел формування фінансових потоків, та середньозваженою вартістю фінансового потоку (WACC). Саме величина останнього показника (WACC) може слугувати ланкою, яка пов'язує між собою інтереси підприємства та його стейкхолдерів при забезпеченні інвестиційної безпеки. Це пов'язано з наступним. Ліва частина показника виражає очікування інвесторів щодо конкретного підприємства і тому з погляду фінансового аналізу є критерієм інвестиційних очікувань, тобто критерієм стратегічної позиції інвестиційної діяльності, перспектив розвитку, інвестиційних ризиків: середньозважена сума рівна очікуванням або, точніше, очікуваній прибутковості. Права частина показника (WACC) повинна розглядатися з погляду управління фінансуванням інвестицій: обидві групи ставок (K_d і K_e) означають тягар виконання вимог інвесторів. Сукупна ставка (WACC) приймає характер витрат на залучення капіталу, тому що повинна бути обов'язково покрита заробленим доходом. Тому права частина показника виражає величину критерію прибутковості інвестицій, які формують майбутні потоки грошових коштів і вартість компанії [31].

Очевидно, що інвестування супроводжується певними ризиками, негативний вплив яких може ускладнити (унеможливити) реалізацію запланованих у проекті заходів, що, своєю чергою, призведе до погіршення значень наведених показників. При цьому не враховується той факт, що на окремому етапі реалізації інвестиційного проекту, можуть бути залучені ті чи інші складові інтелектуального капіталу, в результаті використання яких ризики можна попередити, нівелювати, мінімізувати чи ліквідувати з найменшими втратами. У тому випадку, коли реалізація інвестиційного проекту відбуватиметься за планом, більш повне використання інтелектуального капіталу сприятиме покращенню у порівнянні з прогнозними значеннями інших показників інвестиційного проекту.

Відтак вважаємо, що окрім традиційних та модифікованих показників ефективності інвестиційних проектів, слід додатково враховувати показник вартості інтелектуального капіталу, ступінь залучення якого у процес інвестування впливає на період окупності капітальних вкладень та інші економічні показники інвестиційної безпеки.

Таким чином, на нашу думку, система управління інвестиційною безпекою підприємства повинна бути комплексом взаємозалежних бізнес-процесів як у області забезпечення захисту інвестиційних інтересів підприємства – об'єкта інвестування, так і інвестора та їх стейкхолдерів.

Запропоновано урахувати властивість загроз переходити з одного виду до іншого: загрози інвестиційній безпеці підприємства, досягнувши свого критичного значення, загрожують його інвесторам і стейкхолдерам й навпаки.

Очевидно, що інвестиційна безпека як самого підприємства, так і його інвестора та стейкхолдерів складається з окремих складових. На відміну від існуючих підходів, в яких величина економічної безпеки розглядається як сума складових її окремих величин (наприклад, сума кадрової, інформаційної, техніко-технологічної та інших видів безпек), ми вважаємо, що величину інвестиційної безпеки доцільно оцінювати враховуючи синергетичний ефект. Мається на увазі те, що за окремими складовими інвестиційної безпеки може бути досягнутий певний рівень безпеки, а за окремими може констатуватися небезпека. Протилежною є ситуація, коли усі складові інвестиційної безпеки одночасно характеризують запланований (бажаний) рівень безпеки. Тоді в цьому разі ми припускаємо, що загальна інвестиційна безпека буде вищою, ніж сума окремих її складових, тобто матиме місце синергетичний ефект.

Запропоновано окрім традиційних та існуючих авторських показників ефективності інвестиційних проектів, додатково враховувати показник вартості інтелектуального капіталу, ступінь вовлкання якого у процес інвестування впливає на період окупності капітальних вкладень.

До висновків проведеного дослідження відносимо також те, що оцінювати інвестиційну безпеку запропоновано за допомогою показників EVA (економічна додана вартість) та вартості фінансового потоку (WACC).

Напрямок подальших досліджень є пошук того ключового показника, на основі якого можна оцінити рівні інвестиційної безпеки окремо підприємства –

об'єкта інвестування, інвестора та їх стейкхолдерів таким чином, щоб отримати результати, які можна було б співставити між собою.

Список використаних джерел

1. Репин В.В. Бизнес-процессы компании: построение, анализ, регламентация/В.В. Репин. - М. : РИА"Стандарты и качество", 2007.-240с.
2. Хаммер М. Реінжинірінг корпорации: Манифест революции в бизнесе / Майкл Хаммер, Джеймс Чампи; пер. с англ. Ю.Е.Корнилович. - М.,: Манн, Иванов и Фербер, 2006. - 287с.
3. Ойхман Е.Г. Реінжинірінг бизнеса: реінжинірінг организации и информационные технологи / Е.Г. Ойхман, Э.М. Попов. – М.: Финансы и статистика, 1997. –345 с.
4. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І.С. Керницький, З. Б. Живко.– К.: Правова єдність, 2009.– 544 с.
5. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
6. Єрмак О.О. Сучасні методи дослідження інвестиційної безпеки держави / О.О. Єрмак // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.– № 1.– 2012.- С.136-142.
7. Молодецька О. М. Удосконалення класифікації економічних загроз безпеці акціонерним товариствам / О. М. Молодецька // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2009. – Вип. 255. – Т. 4. – С. 843–848.
8. Молодецька О. М. Сучасні підходи до класифікації складових економічної безпеки підприємства / О. М. Молодецька // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – К., 2009. – № 6(50). – С. 194–198.
9. Анісімова О.М. Інвестиційна безпека підприємства в контексті економічної безпеки: сутність, зміст, оцінка і система управління/ О.М.Анісімова, О.С.Картечева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2012. - Випуск 1. - Том 2. - С.293-297.
10. Євтушенко С.В. Інвестиційна безпека технічного розвитку підприємства [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/PSPE/2011_4/Evtushenko_411.hm
11. Економічна безпека підприємства: монографія / А. М. Турило, С.Б. Новак, С. В. Капітула. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. – 140 с.
12. Турило А.М. Удосконалення класифікації та визначення економічної безпеки підприємства / Турило А.М., Капітула С.В. // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2007. – Т.ІІІ, вип.222 – С. 671-680.
13. Петренко Ю. М. Механізм корпоративної соціальної відповідальності як складова забезпечення фінансової безпеки підприємств в структурі проактивної системи корпоративного управління / Ю. М. Петренко //

- Формування ринкових відносин в Україні.– 2013.– № 2(141).– С. 209–213
14. Д'яконова І.І. Ресурсно-функціональний підхід у дослідженні фінансової безпеки підприємства та корпоративного управління / І.І. Д'яконова, Ю. М. Петренко // Бізнес інформ. – 2013. – № 2.– С.188–193.
 15. Ляшенко О. Економічні інтереси стейкхолдерів підприємства: діалектична взаємодія, систематизація, вибір способів узгодження / О. Ляшенко // Вісник ТНЕУ.– 2013. – №2. – С.54-61.
 16. Костюк С.М. Основи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в транзакційному середовищі / С. М. Костюк, Ю. М. Петренко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011. – № 4.
 17. Нусінова О.В. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств [Електронний ресурс] / О.В. Нусінова, І.Г. Манцуров// Ефективна економіка. – 2011. - № 9. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
 18. Гордієнко В.П. Інвестиційна безпека як фактор розвитку інвестиційного потенціалу регіону [Текст] / В. П. Гордієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. - №15. – С. 7 – 9.
 19. Побережна Н.М. Інвестиційна складова економічної безпеки / Н.М.Побережна // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва .- 2013.- № 67. (1040) - С. 179-185.
 20. Караєва Н.В. Теоретико-методологічні основи дослідження інвестиційної безпеки в системі антикризового управління [Електронний ресурс] / Н.В. Караєва, А.О. Межевич. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_1/Karaeva_109.htm
 21. Висоцька І. Б. Проблеми та шляхи забезпечення інвестиційної безпеки держави / І. Б. Висоцька, Н. В. Моравецька //Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна . - 2013. - Вип. 2. - С. 11-17.
 22. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи: [монографія] / [О.А. Кириченко, М.П. Денисенко, В.С. Сідак, та ін.]; заг. ред. Кириченко О.А. — К.: ІМБ Університету “КРОК”, 2010. — 412 с.
 23. Лаговська О.А. Сутність інвестиційної безпеки підприємства та її місце у системі економічної безпеки / О. А. Лаговська, Г. В. Берляк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки . - 2013. - № 4. - С. 74-81.
 24. Юр'єва І.А. Механізм інвестиційного забезпечення економічної безпеки підприємства / І.А. Юр'єва // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 67 (1040) - С. 186-189.
 25. Дацій Н.В. Механізм реалізації інвестиційної безпеки як системи взаємодії з іншими явищами та процесами / Н. В. Дацій // Інвестиції: практика та досвід . - 2010. - № 10. - С. 3-5.

26. Інвестування української економіки: монографія / За ред. А.І.Сухорукова. - К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005.- 440 с.
27. Сухоруков А.І. Проблеми інноваційної безпеки України / А.І. Сухоруков // Стратегічна панорама. — 2002. — №2. — С. 75—81.
28. Непочатенко В.О. Ринкова вартість бізнесу, як фактор забезпечення інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості / В.О.Непочатенко // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва . - 2014. - Вип. 84. - С. 162-172.
29. Логінова Н.І. Вартість та цінність економічної безпеки підприємства / Н.І. Логінова// Коммунальное хозяйство городов: Научно-технический сборник. Харківський національний економічний університет. – 2009. – №89. – С. 455-460.
30. Лобов С.П. Оцінка ефективності операційної діяльності підприємств для різних суб'єктів оцінки / В.Я.Нусінов, С.П.Лобов // Збірник наукових праць ЧДТУ: Економічні науки. – Черкаси, 2014.–Вип.37.–С.38-47.
31. Кудрявцев В. М. Модель інвестиційно-фінансового вибору джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємства для забезпечення його інвестиційної безпеки / В. М.Кудрявцев // Бізнес-інформ. – 2012. - №3. – С. 94 - 97.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ПРОВІДНИХ ГІРНИЧОРУДНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРИВБАСУ

Варава Л. М.

д.е.н, професор, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Арутюнян А.Р.

к.т.н., доцент, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Варава А. А.

к.е.н., ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Ефективна інтеграція вітчизняних сировинних підприємств у глобальні процеси світового ринку пов'язана з модернізацією виробничих потужностей, реструктуризацією, підвищенням рівня розвитку менеджменту, які повинні бути спрямовані на досягнення сталої конкурентоспроможності у стратегічній перспективі та випуску продукції, яка відповідає міжнародним стандартам якості.

Основою сучасної концепції розвитку гірничорудної підгалузі є підвищення рівня технологічного оновлення виробництва, науково-технічного